

## Den danske koralbog

### *En kort redogörelse och några reflektioner.*

Under år 1953 stadfästes av Danmarks konung Den danske salmebog, utförligt omnämnd i denna årsbok under förra året. Med rätta kunde resen-  
centen, kyrkoherde H. Wentz, med anledning därav säga att året 1953 står  
som ett gränsmärke i vårt södra grannlands psalmhistoria. Man hade upp-  
nått ett eftersträvat mål: en för hela riket gällande andaktsbok, som skulle  
ersätta de båda förut brukade böckerna: Salmebog for kirke og hjem samt  
Den sønderjydske salmebog.

På enahanda grund och kanske med ännu större rätt kan man säga att  
året 1954 står som en grännssten för den danska kyrkan i fråga om hennes  
koralbok. Under hösten i fjol utkom Den danske koralbog. Melodisamling  
till den danske salmebog ved Jens Peter Larsen og Mogens Wöldike (Wil-  
helm Hansen, Köpenhamn).

Den tidigare brokigheten ifråga om koralböcker var om möjligt ännu  
större än ifråga om psalmböckerna. Veterligen kunde en var församling  
fritt röra sig med en mångfald möjligheter. Under det sista halvseket har  
sålunda utgivits åtskilliga koralböcker till bruk i den danska kyrkans för-  
samlingar. Den mest brukade var V. Bielefeldts Melodier til Psalmebog  
for Kirke og Hjem, 1900. År 1903 utgävo J. Malling och N. K. Madsen-  
Stensgaard likaledes melodier till samma psalmbok. S. Widdings 150 Kirke-  
Melodier utkommo 1913 och Carl Nielsens Salmer og aandelige Sange år  
1919.

En egen linje, nära anknuten till reformationstidens koraler, förfäktades  
av Th. Laub. Hans verk, fullföljt under drygt ett halvt sekel, samlades 1918  
i Dansk Kirkesang.

De koralmelodier, som genom dessa på privat initiativ utgivna koral-  
böcker, kommo i gängse bruk inom den danska kyrkans församlingar voro  
av ganska skiftande art och värde. Till reformationstidens arv fogades under  
1600-talet melodier av andlig och världslig art i en omfattning, som vi icke  
haft motsvarighet till i Sverige. Under 1700-talet tillfördes genom pietismen  
ytterligare melodier av tämligen världslig prägel och under 1800-talet

ökades melodibeståndet med den kyrkliga romansen och därtill kom en utanför kyrkan uppvuxen meloditradition i släkt med amerikanska väckelse-sånger.

Det har nu gällt för de båda kommitterade att av detta heterogena material utvälja det som skulle sammanföras till den danska koralboken. Utgångsläget kan inte anses ha varit gynnsamt eller ha gjort arbetet lätt och många hänsyn måste givetvis i denna situation tagas till olika riktningars berättigade krav.

I icke så få tillfällen har man, för att kunna tillfredsställa dessa, nödgats upptaga två, ja understundom tre, melodier till samma psalm. Har en melodi antagits vara i bruk i det övervägande antalet av Danmarks församlingar, så har den alltid medtagits. Om den gängse melodien icke kunnat anses vara den till texten bäst ägnade, har den supplerats med en annan, kanske en äldre, kanske en nykomponerad melodi.

Av Laubs melodier, såväl av hans återupptagna klassiska melodier, som av hans egna nykomponerade, har redaktörerna upptagit ett betydande antal. Detta motivera redaktörerna i sitt förord med att rimlig hänsyn måste tagas till utvecklingen under den sista mansåldern. Denna har, utan tvekan, i hög grad bestämts av Laub och hans skola.

På detta sätt har man självfallet kommit till ett förhållandevis stort antal koralmelodier. Till psalmbokens 754 psalmer ha upptagits 450 koralmelodier. Jämförelsevis kan meddelas att till den svenska psalmbokens 600 psalmer upptar den svenska koralboken 272 melodier. Eftersom den tidigare mest brukade Bielefeldts koralbok innehöll exakt samma antal melodier, som den nuvarande svenska koralboken, innebär den nya danska koralboken en väsentlig utvidgning av melodibeståndet.

Vad angår melodiformerna har man i fråga om de yngre melodierna i allmänhet övertagit kompositörens melodiform oförändrad. Beträffande de äldre har man, där det befunnits rimligt hållit sig till en äldre form, antingen den ursprungliga eller någon genom traditionella ändringar lätt anpassad form. Någon gång har man upptagit två varianter, exempelvis av *Wie schön leuchtet der Morgenstern* (sv. psb. 55). Skillnaden mellan de båda alternativen är här olika rytmisk utgestaltning.

Harmoniseringen har i görligaste mån avpassats efter melodiers stil, de klassiska koralerna meddelas i liknande körmässig sättning, som återfinnes i vår koralbok.

Från svensk synpunkt kan det vara av ett visst intresse att efterfråga vad som till äventyrs hämtats ur svenskt koralbestånd. Det kan då först sägas att ingen av de svenska kompositörer, som satte sin prägel på den sista koralboken, finnes representerad.

Det övertagna härrör till övervägande grad från de andliga sångerna: Tryggare kan ingen vara (den danska koralboken nr 198) Jag är främling (Ahnfeldts melodi, nr 201), I djupet av mitt hjärta (nr 336). Från den

svenska koralboken har upptagits Upp min tunga (nr 117) och med väsentligt förändrad slutkadens Vart flyr jag för Gud (nr 437). Från det svenska folksångsbeståndet har medtagits: Och jungfrun hon skulle sig till otte-sången gå (nr 139).

Av större intresse är att studera utformningen av de koraler, som äro gemensamma för Danmarks och vår kyrka. Helt lika äro drygt tjugo melodier, mindre avvikelser utvisa ett trettiotal melodier och lika många utvisa väsentliga olikheter.

Har detta någon betydelse? Frågan om en gemensam nordisk koralsamling har diskuterats i olika sammanhang. Den är alltid aktuell vid gemensamma internordiska rådslag av skilda slag, inte bara vid kyrkomusikaliska. Den nordiska kyrkliga gemenskapen manifesterar sig på mycket skilda områden och det visar sig därvid att det knappast finnes någon så god gemenskapsbildande faktor som sången. Därvidlag är givetvis själva melodiformen av avgörande betydelse. Är melodien helt lika kan man med andakt och till församlingens uppbyggelse samtidigt bruka olika språk. Är däremot melodien på väsentliga eller, redan på smärre punkter, varierande, irriteras församlingen.

Denna fråga borde kunna föranleda en ingående penetrering inom de kyrkliga kretsarna i Nordens, varandra så närstående, kyrkor. Det gäller här nämligen icke blott ett kyrkomusikaliskt spörsmål. Detta är en fråga icke enbart för kyrkomusikerna. Man må dock besinna huru livligt umgänget under det sista decenniet blivit mellan Nordens folk. Inte bara som turister se vi hos oss talrika representater för grannfolken. En ganska stor skara uppehåller sig här i landet för längre tid, kanske för alltid, för att här söka sin utkomst. Det är ur kyrkornas och själavårdens synpunkt icke likgiltigt om dessa finna sig till rätta med det nya landets förhållanden. För samhörigheten med och trivseln i det nya landets gudstjänstliv är det utan tvekan värdefullt att koralmelodierna så långt som möjligt närma sig till varandra.

Ett särskilt fall kan i detta sammanhang vara värt att framdragas. Man har i den danska psalmboken upptagit en svensk psalm, som genom de ekumeniska strävandena vunnit en mycket stor spridning och som översatts till många språk. Det gäller Beskows: Ack saliga dag, på danska Livs-salige dag, som i håbet vi venter (655).

Denna psalm har otvivelaktigt över hela den ekumeniskt intresserade världen förknippats med och vunnit sin spridning genom Waldemar Rudins melodi. Denna psalm avslutade sålunda det under förra året hållna mötet med Världskyrkorådet i Evanstone och sjöngs då på den svenska melodien. Med en viss förvåning finner man därför att den danska koralboken (nr 269) upptar en helt ny melodi av Knud Jeppesen av år 1951, mycket habilt gjord, men knappast kongruent med Beskows psalm. Fråga är väl dock om man i ett fall som detta icke måste acceptera en melodi, som för så vida

kretsar knutits samman med den texten, om man nu nämligen anser texten godtagbar. Detta är ju icke blott ett musikaliskt spörsmål, men också ett allmänt ekumeniskt.

I många avseenden är den nu framlagda danska koralboken av stort intresse för oss på denna sidan sundet. Det ger goda möjligheter att följa utvecklingen inom den danska kyrkan under det sista halvsekle. Icke minst den rytmiska utformningen av det äldre koralbeståndet bör kunna ge anledning till diskussion och omprövning också hos oss av en fråga som synes bli aktuell.

*Arthur Adell.*

## Skrudar och färger

Enligt Agnes Branting<sup>1</sup> ha de vanliga liturgiska färgerna brukats ända fram till 1800-talet, då de reducerades till rött och svart. I Schuberts bekanta skildring bär prästen vanligtvis röd mässhake. Redan en inventarieförteckning från Riddarholmskyrkan från år 1737 visar dock, att samma mässhake användes söndag efter söndag. Någon enhetlig serie av färger torde väl knappast ha funnits i svensk tradition efter reformationen. I varje fall äro dokument, som ge en mer sammanhängande redogörelse för praxis beträffande de liturgiska färgerna, ganska sällsynta.

Från Maria församling i Stockholm föreligger emellertid från år 1823 en förteckning<sup>2</sup> över de skrudar, som vid denna tid brukades i gudstjänsten. Den vanligaste färgen är rött. Den nya röda skruden "af Sammet med Guld" föreskrives på ett stort antal söndagar under kyrkoåret: nyårsdagen, trettondagen, påskdagen, annandag påsk, Kristi Himmelfärdsdag, pingstdagen, annandag pingst, trefaldighetssöndagen, midsommardagen, allhelgonadagen, juldagarna m. fl.

Den svarta skruden har kommit till användning främst under fastetiden. Ett undantag utgjorde dock Maria Bebådelses dag, när den inföll i fastan. Dagens speciella karaktär av glädjedag framhåves genom föreskriften om röd skrud. Samma svarta skrud föreskrives dock ej under hela fastan. På fastlagssöndagen, midfastosöndagen, palmsöndagen och långfredagen anvisas den "nya Svarta af Sammet med guld". Den svarta skruden "af sammet med silfver" omnämnes på de övriga dagarna i fastan.

Föreskriften för de återstående dagarna av kyrkoåret lyder: "Vanlig

<sup>1</sup> Agnes Branting, *Textil skrud*, sid. 190 f.

<sup>2</sup> SStA: Maria kyrkoarkiv: P 2.